

स्वब्याञ्जन वर्णर अकेटा समूहर् अके क्रमते सार्थक निरर्थकडारे यदि पुनरुक्ति ह्य तेतिया यमक अलंकार ह्य।

यिकेइटा स्वब्याञ्जनर् पुनरुक्ति ह्य सेइकेइटा लगलागि अर्थ थका शकडु हव पारे आरु अर्थ नथका शकडु हव पारे। किञ्चु यदिहे अर्थ थके तेनेहले अकेटा अर्थते पुनरुक्ति हव नोरावे। पुनरुक्तिर् दुइ स्थलत दुटा अर्थ हव। यमकर् निरङ्कन अइकेइटा :

१। स्वर् आरु ब्याञ्जन लगलागि अटा थूल हव लागिव। अनुप्रसतकेवल ब्याञ्जन वर्णर् आवृत्ति, इयात स्वब्याञ्जनर् थूल अटार् आवृत्ति ह्य। करुण आरु करुणा यमक नह्य कारण अटात 'अ' आरु इटोत 'आ' आछे।

२। थमकत क्रमसादृश्य थाकिवइ लागिव; अनुप्रासत क्रमसादृश्य आरुशुकीय नह्य। रमण आरु मरण अइ दुइ शकत थका म, न वर्णर् अनुप्रास हव, किञ्चु यमक नह्य। यमक हवलै रमण रमण वा मरण मरण अकुरा हव लागिव।

३। सार्थकशक हले विभिन्न अर्थत सेइ शकर् प्रयोग हव लागिव। सार्थक हवडु पारे आरु नहवडु पारे।

सार्थक— हिमिगिर् कन्या पार्वतीये हिमवर्ण शिर्क पतिरूपे वरण करिले।

१। वरण— रं

२। वरण—स्वीकार कर।

अटा सार्थक अटा निरर्थक— 'मरणर् सुमरण' मरण सार्थक किञ्चु सुमरणर् सु वद दिले मरण निरर्थक।

दुयोटा निरर्थक— डारत तोमार यौरनर् उपवन, वार्धक्यर् काशी तीर्थ— विवेकानद।

यौरनर् यौ आरु उपवनर् उप वद दिले वाक्यत शक दुटा निरर्थक हे पर्वि अर्थां दुयो वन निरर्थक।

यमकत साधारणते अकेटा स्वब्याञ्जनसमूहर् दुवार प्रयोग थके। तातकै वेछि होरातो वाधा नइ। केतियावा अकेटा श्लोकर् चरण आवृत्त हे यमक अलंकार ह्य।

উদাহৰণ :

(ক) 'মৰ্দিয়ে বিষধৰ কালি

(সার্থক নিৰর্থক) যমুনা হুদ নিকালি।'

(খ) 'মধু মূৰ নৰক নিবাৰণ বাৰণ

কুবলয় জীৱন হাবী।'

(ক) উদাহৰণত 'কালি' সাৰ্থক, কিন্তু নিকালিৰ কালি অংশ ব্যাক্যত নিৰর্থক।
ক্ আ ল্ ই— বৰ্ণসমূহৰ একে ক্ৰমতে আবৃত্ত হোৱাত যমক। (খ) উদাহৰণৰ
বাৰণ (হাতী) সাৰ্থক কিন্তু 'নিবাৰণ'ৰ নি বাদ দিলে বাৰণ অংশ ব্যাক্যত নিৰর্থক।

উদাহৰণ :

(গ) 'যবনী নবনীত কোমলাঙ্গী' — জগন্নাথ

(নিৰর্থক-নিৰর্থক)

ইয়াত 'যবনী'ৰ 'বনী' আৰু 'নবনীত'ৰ 'বনী' দুয়োটাই ব্যাক্যত নিৰর্থক। 'বনী'
এই খূলৰ আবৃত্তিত যমক।

উদাহৰণ :

(দুয়োটা সাৰ্থক, দুয়োটা নিৰর্থক)

(ঘ) 'নৰ পলাশ পলাশ বনং পুৰঃ

স্ফুট পৰাগপৰাগত পংকজম্।

মৃদুলতান্ত লতান্তমলোকয়ন্

স সুৰভিং সুৰভিং সুমনোভৰৈঃ।'

— মাঘ

'নতুন পাতমেলা পলাশ বন, ব্যক্ত ফুল ৰেণুৰে ব্যাপ্ত পদুমফুল, কোমল অথচ
স্নান হৈ পৰা (ৰ'দত) লতাসমূহ আৰু উপচি পৰা ফুলেৰে সুৰভিত বসন্ত ঋতুক
তেওঁ সমুখতে দেখা পালে।'

এই উদাহৰণৰ প্ৰথম শাৰীৰ পলাশ (পাত) আৰু পলাশ (গছবিশেষ) সাৰ্থক
বৰ্ণসমূহায়। দ্বিতীয় শাৰীৰ পৰাগ (সাৰ্থক) আৰু 'পৰাগত'ৰ (ব্যাপ্ত) পৰাগ অংশ
নিৰর্থক। তৃতীয় শাৰীৰ মৃদুল-তান্ত 'মৃদু' অংশ বাদ দিলে 'লান্ত' অংশ ব্যাক্যত
নিৰর্থক। চতুৰ্থ শাৰীত সুৰভি (সুগন্ধভৰা) সুৰভি (বসন্ত ঋতু) সাৰ্থক। কিন্তু যদি
'ৰভিংসু' এই বৰ্ণসমূহৰ যমক ধৰা যায় তেনেহলে দুয়োটাই নিৰর্থক।

(ঙ) 'অশ্ৰুৰ নিজৰা সহবেদনাৰ।

অমৃত অমৃত দলিতা ধৰাৰ।'

— বৰঠাকুৰ

অ ম ঋ ত্ অ এই স্বৰব্যঞ্জনসমূহৰ আবৃত্তিৰদ্বাৰা যমক। প্ৰথম অমৃত মানে
অক্ষয় অমৰ। দ্বিতীয় অমৃত মানে সুধা। দুয়োটাই সার্থক।

(চ) 'মৃত্যু কুশল কুশল কোঁৱৰে

বিলাই জীৱন ধন।

এখন্তেকীয়া মৰণ কৰিলে

যুগমীয়া সুমৰণ।'

এই উদাহৰণ প্ৰথম চৰণৰ দুয়োটা 'কুশল' সার্থক। প্ৰথম কুশলৰ অর্থ পটু,
দ্বিতীয় কুশল মানুহজনৰ নাম। তৃতীয় চৰণত 'মৰণ' বৰ্ণসমূহ সার্থক, কিন্তু চতুৰ্থ
চৰণৰ 'সুমৰণ'ৰ মৰণ অংশ বাক্যত নিৰর্থক।

সংস্কৃতত পাদযমক বোলা এবিধ যমক আছে। কেতিয়াবা প্ৰথম তৃতীয় পাদ
কেতিয়াবা প্ৰথম চতুৰ্থ কেতিয়াবা চাৰিওটা পাদ একে বৰ্ণসমূহৰে আবৃত্তি। এনেকুৱা
বিবিধ প্ৰকাৰৰ উদাহৰণ আলংকাৰিকসকলে দিছে। নমুনা দিলেও এইবোৰক
'কাব্যহৃদয়শঙ্কু' বুলি আখ্যা দিছে। এইবোৰ কাব্যৰ বুকুত শেলহে অৰ্থাৎ এনেবোৰ
অলংকাৰে কাব্যৰ কাব্যত্ব নাশ কৰে। উদাহৰণ এটা দিয়া হ'ল :

'বভৌ মৰুত্বান্ বিকৃতঃ সমুদ্ৰঃ।

বভৌ মৰুত্বান্ বিকৃতঃ সমুদ্ৰঃ।

বভৌ মৰুত্বান্ বিকৃতঃ সমুদ্ৰঃ।

বভৌ মৰুত্বান্ বিকৃতঃ সমুদ্ৰঃ।।'

— ভট্টিকাব্য

প্ৰত্যেক পাদৰে অর্থ সুকীয়া। অর্থ ভাঙি একো লাভ নাই। নমুনা এটা বুলিহে
তুলি দিলোঁ।

॥ শ্লেষ ॥

বাক্যত এটা শব্দৰেই দুটা বা ততোধিক অৰ্থ একেলগে কোৱাকে শ্লেষ অলংকাৰ বোলে। শ্লেষ মানে লগ লাগি থকা। দুটা বা তাতকৈ বেছি অৰ্থ একেটা শব্দত লগলাগি থাকে কাৰণে এই অলংকাৰক শ্লেষ বোলে।

মনত ৰাখিব লাগে যে, একেটা শব্দ দুবাৰ ব্যৱহাৰ কৰি দুটা অৰ্থ উলিয়ালে শ্লেষ নহয়। এবাৰ উচ্চাৰণতে দুটা বা ততোধিক অৰ্থ ওলাব লাগিব তেহে শ্লেষ অলংকাৰ হব।

(ক) 'শুদ্ধ শুক্ল চন্দনৰ তিলক জিলিকা

পণ্ডিত মদনমোহন যেন

এতিয়াও ক'বাত

আছে লই

পৰম প্ৰতীক্ষা।' — আনন্দৰাম বৰুৱা

মদন মোহন (১) মদন মোহন মালবীয় মানুহজন।

(২) মদন সদৃশ মোহনীয়।

পিছৰ মদন সদৃশ মোহনীয় অৰ্থটো আগত ব্যৱহাৰ কৰা 'শুদ্ধ-শুক্ল তিলক জিলিকা' বিশেষণখিনিয়ে উনুকিয়াই দিছে।

(খ) নৰক বিনাশন কৃষ্ণ— এই বাক্যটোত নৰক-বিনাশন শব্দটোৰ দুটা অৰ্থ কৰিব পাৰি। এক হ'ল নৰকৰ ভয় নাশ কৰোঁতা আৰু ইটো হ'ল নৰক নামৰ অসুৰৰ বিনাশকাৰী। একেটা শব্দত দুটা অৰ্থ লগলাগি থকা বাবে ই শ্লেষ।

অসমীয়া ভাষাত সংস্কৃতৰ সহায় নহ'লে শ্লেষ প্ৰয়োগ কৰা টান। তথাপি কথা বতৰাত এনে শ্লেষ মাজে মাজে ব্যৱহাৰ নোহোৱা নহয়।

॥ ৮ ॥ বক্ৰোক্তি

যেতিয়া কোনো কথা বক্তাই কয় এক অৰ্থত আৰু শ্ৰোতাই জানি শুনিও আন অৰ্থত লৈ আচল অৰ্থটো লুকুৱাব খোজে তেতিয়া বক্ৰোক্তি অলংকাৰ হয়।

উদাহৰণ :

পাৰ্বতী — দুৰাৰত সেয়া কোন?

শিৱ — শূলী।

পাৰ্বতী — বেজ বিচাৰি যোৱা।

শিৱ— মই নীলকণ্ঠ।

পাৰ্বতী— কেকা বব কৰাগৈ।

শিব— মই পশুপতি।

পাৰ্বতী— নেণ্ডব নাই কিয়?

এই কথা-বতৰাখিনিত শিবই কৈছে এটা অৰ্থত কিন্তু পাৰ্বতীয়ে উত্তৰ দিছে আন এটা অৰ্থ কৰি। শিবই কৈছে মই শূলী— পাৰ্বতীয়ে শূলী শব্দৰ ত্ৰিশূলধাৰী অৰ্থ নলৈ শূলৰোগী অৰ্থ কৰি বেজ বিচাৰি যাবলৈ কৈছে। এয়ে বক্ৰোক্তি।

বক্ৰোক্তি দুই প্ৰকাৰ। কথা কোৱাৰ ভংগী আৰু শ্লেষ দুই প্ৰকাৰে বক্ৰোক্তি হয়। শ্লোক বক্ৰোক্তিয়েই বেছিকৈ পোৱা যায়। ইংৰাজীতো এনে বক্ৰোক্তিও নোহোৱা নহয় :

'What is kiss?

o'dear miss

It is a conjunction

Sir, She said

And cannot be declined.'

Conjunction-অৰ্থে যোজক অব্যয়— সেইটো দেখুওৱা অৰ্থ, প্ৰকৃত অৰ্থ কৰিছে ওষ্ঠ-সংযোগ। Declined কথাটোত শ্লেষ আছে। দেখাত অৰ্থ হ'ল অব্যয় যেতিয়া ৰূপ কৰিব নোৱাৰি। প্ৰকৃত অৰ্থ হ'ল declined অৰ্থাৎ প্ৰত্যাখান কৰিব নোৱাৰি। R